

RABINDRANAT TAGOR ASARLARIDA INSONPARVARLIK G'OYALARINING AHAMIYATI

Eshnayeve Feruza Qarshiyevna
SamDChTI akademik litseyi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada buyuk hind adibi Rabindranat Tagor hayoti va ijodi haqida vikr yuritiladi. Adibning yozgan asarlari, jahonshumul siyosiy qarashlari, ta'lim sohasiga qo'shgan hissasi, turfa yo'nalishlarda yaratilgan asarlari zahirida insonparvarlik g'oyasining ilgari surilishi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Bengal adabiy tili, ma'rifiy g'oyalar, timsol, adabiyot, san'at, mo'siqa, zamonaviy nasr.

Hind adabiyoti deganda birinchi navbatda Rabindranat Tagor (1861-1941) nomini yodga olamiz. Adibning XX asr madaniyatiga ta'siri tufayli u uzoq vaqtdan beri shoir va faylasuf deya ko'proq e'tirof etib kelinmoqda. Tagorni hind qarashlarining yetuk vakili, hind madaniyatining timsoli deya e'tirof etish mumkin. Adibning hayoti va ijodi Hindiston tarixidagi eng og'ir davrlardan birini ya'ni mamlakat mustamlaka qilinishidan tortib, mustaqillikka erishgungacha bo'lgan davrga to'g'ri keldi [21,18]. Rabindranat Tagor ijodi bevosita bengal adabiy tilining shakllanishiga asos bo'ldi. U hind she'riyatini mutlaqo yangi shakl va mezonlar bilan boyitganligi bilan ajralib turadi [10, 238]. Tagor hind adabiyotida zamonaviy nasrga asos soldi va hozirgi hind tasviriy san'atining rivojlanishini belgilab berdi. U nafaqat shoir va yozuvchi xalqparvar arbob sifatida ham tanildi.

Tagor hayoti va ijodiga nazar tashlaydigan bo'lsak, adib nihoyatda uzoq yo'lni bosib o'tdi, oxir-oqibat o'zining ichki hissiy kechinmalari va ro'hiyatii bilan band bo'lgan lirikdan shoir faylasufga, zamondoshlari aytganidek, "Umumjahon shoir"ga aylanib, o'z ijodiga moslashishga harakat qildi. U atrofidagi butun dunyoni barcha murakkabligi va xilma-xilligini o'z irod qalami bilan chizib bera oldi. Shubhasiz, adibning yetuk she'riy ijodiga falsafiy lirika, ma'naviy tashvish va ma'naviy izlanish mevasi sifatida qarash mumkin. Uning hayot davrida hind madaniyatining tub madaniy o'zgarishlari, san'at va ilm-fanning gullab-yashnashi davriga to'g'ri keldi. Bu davr ko'pincha Hindiston Uyg'onish davri deb atalib Tagor uning tashabbuskorlaridan biri sifatida qaraladi [9, 368]. Tagor she'rlari yangi tashkil topgan ikki davlat – Hindiston va Bangladeshning madhiyasiga aylangan bo'lsa ajabmas. U haqli ravishda Evropa Uyg'onish davri vakilliri - Leonardo, Mikelanjelo, Rafayel bilan tenglashtiriladi.

U iste'dod va cheksiz ijodiy kuch sifatida qaralganda haqiqatan ham bu daholar bilan barobar ekanligini ko'rishimiz mumkin. Adibning ellikta she'riy to'plami, romanlar, novellalar, hikoyalar, xotiralar va maktublar, dramalar, publitsistika, ilmiy-falsafiy va diniy maqolalardan iborat irod namunalari yaratilganligini ko'rish mumkin. Tagor bastalagan bir qancha mo'siqalar, 3000 ga yaqin chizgan rasmlari [7, 118], aktyor va notiq sifatida bajargan rollari va qilgan ishlarini e'tirof etish mumkin. Ammo adib shoir, rassom va mo'siqachi [1; 9, 117] bolishdan tashqari ta'lim va ijtimoiy islohotlarda faol ishtirok etgan fuqaro sifatida ham ko'rish mumkin. Adib o'z davridan kelib chiqib yetishib chiqayotgan bolalar hayoti va ta'limiga katta e'tibor qaratdi. 1901 yilda u o'qituvchi bo'lib ishlagan maktabni, 1922 yilda esa Vishvatharati universitetini tashkil etdi. Ijodkorning o'z xalq tili va adabiyotiga qo'shgan boy xizmatlari uni chinakam buyuk shaxslardan biri sifatida e'zozlashiga sabab bo'lardi.

Tagor haqiqiy hayotda ham rassom edi. Uning shaxsiy hayoti she'riyati kabi sof va olijanobdir. U o'zi yozganidek, zavq yoki foyda uchun emas, balki shodlik tuyg'usi bilan yashab, o'z dahosi yuqoridan berilgan in'om ekanini va uni inson manfaati uchun ishlatish kerakligini anglab yetdi. Tagor, nainki o'z xalqini balki yer yuzida yashaydigan barcha xalqlarni barobar qadrlardi. U butun umri davomida ijtimoiy adolat uchun, kambag'allarning o'z qadr-qimmatini, ularning moddiy farovonligini o'zini - o'zi boshqarish huquqi, johillarning aqliy bilimga ega bo'lishi, bolaning erkin rivojlanishi, ayollarning erkaklar bilan teng huquqliligi uchun kurashdi [4, 368].

U kurashgan erkinlik bir xalqning boshqa bir xalqni ekspluatatsiya qilish erkinligi emas, balki insonning uni bo'g'uvchi hamma narsadan ozod qilishini hamda xo'jayinga ko'r-ko'rona qullik bilan bog'liqlik zulmi sifatida qaraldi.

Tagor ta'lim sohasida yetuk bilim sohibi edi. Adib o'z mamlakatida birinchi bo'lib hozirgi kunda umume'tirof etilgan ta'lim tamoyillarini ishlab chiqdi va amalga oshirdi. Uning jamiyat hayotining turli sohalariga qo'shgan ulkan hissasi, ijodining insonparvarlik, umumbashariy boy tajribasiga ega bo'lgan Yevropada ham e'tibordan chetda qolishi mumkin emas edi. 1913-yilda Rabindranat Tagorga "Uning she'riy tafakkuri beqiyos mahorat bilan ifodalangan chuqur his qilingan, o'ziga xos va go'zal she'rlari uchun"

adabiyot bo'yicha Nobel mukofoti berilishi buning yaqqol dalilidir [7, 267; 2, 198]. Tagor ijodi umuminsoniy meros sifatida e'tirof etilgan g'arbiy bo'lmagan madaniyatning birinchi vakili bo'ldi.

Nobel mukofoti shoirga "Gitanjali" ("Qurbonlik qo'shiqlari") she'riy to'plami uchun berildi, unda uning she'riy e'tiqodi to'liq namoyon bo'lganligini ko'rish mumkin. 1913 yildan beri Tagor G'arb madaniyatidan oldin Sharq madaniyatini ifodalovchi shaxsga aylandi, ularni birlashtirishga harakat qildi va buni umuminsoniy birlikka birinchi qadam sifatida qaradi. Tagorning kelib chiqishi uning butun dunyoga turli xil qarashlardagi odamlarning uyg'un yashash imkoniyatini ko'rsatadigan madaniy sintez zarurligi haqidagi g'oyasini tasdiqlashga yordam berdi.

Tagor o'zining "Shoir maktabi" maqolasida "Mening ajdodlarimni Kalkuttaga Sharqiy Hindiston kompaniyasining o'zgaruvchan taqdirining birinchi to'liqini olib kelgan. O'shandan beri bizning oilamizning turmush tarzi uchta madaniyatning uyg'unligiga aylandi: hind, musulmon va ingliz"- deya yozgan edi: Rassom sifatida Tagor hech qachon hind adabiyotining asosi - Vedalar va Sanskritni rad etmagan. Shu bilan birga, Tagor o'zining ona bengal tilini novator sifatida mukammal egallaydi [10, 57]. Adib chinakam chegaraviy pozitsiyani egalladi 19-asrni tugatib 20-asrning yangi hind adabiyoti davrini ochdi. Tagor Hindistonning tarixiy missiyasi aynan inson potentsialini to'liq ro'yobga chiqarish, uning imkoniyatlarini maksimal darajada ochib berishdan iborat deb hisoblagan, bu jarayon butun insoniyat qanday yo'ldan borishi mumkinligini ko'rsatib bera oladi.

Shu maqsadda 1921 yilda Tagor o'zining "Jahon-Hind" universitetini ochdi va uning yordamida u global madaniy sintez g'oyasini ishlab chiqish va amalga oshirishni rejalashtiradi. 1930 yilda Oksfordda adib insonning yangi tipini - inson mohiyatining har qanday tor ta'riflaridan holi "universal" insonni shakllantirish masalasi bo'yicha ma'ruzalar o'qidi [7, 297].

Hindistondan tashqarida Tagor hind ma'naviy merosining targ'ibotchisi bo'lgan bo'lsa-da, o'z vatanida uning ijtimoiy va diniy urf-odatlarining eng qattiq tanqidchisi bo'lgan, ular xurofot va tengsizlikni davom ettirib, adolatsizlikka chidashga chaqirgan. U o'z mamlakatidagi ijtimoiy tuzumni birinchi qavatdagi nurab chiriyotgan xarobalarning keng labirintini yuqori qavatdagi nopok, arzon moda uylari bilan bog'lash uchun zinapoyasi yo'q ikki qavatli uyga qiyosladi. Tagor ijtimoiy qullik qumi ustida hech qanday siyosiy mo'jizalar qurish mumkin emasligini qayta-qayta ogohlantirdi.

Tagor bugungi kunda kundalik taraqqiyot deb ataladigan narsa - qulaylikning oshishi va mexanizatsiyalashgan hayotga sig'inish haqida hech qanday tasavvurga ega emas edi. Taraqqiyot deganda u inson shaxsining umumiy rivojlanishi erkin va cheksiz namoyon bo'lishi uchun moddiy va ma'naviy vositalarning o'sishini tushunardi.

Tagorning fikricha, sivilizatsiyaning haqiqiy inqirozi sinflar o'rtasidagi, mamlakatlar guruhlar o'rtasidagi, turli mafkuralar o'rtasidagi yoki Sharq va G'arb o'rtasidagi ziddiyat tufayli emas, balki inson va mashina, shaxs va tashkilot o'rtasidagi ziddiyat tufayli yuzaga kelgan [6, 67].

Tagor mamlakatdan mamlakatga Osiyo, Evropa va Amerika bo'ylab sayohat qildi, bu yagona dunyoni haqiqatga aylantirishi mumkin bo'lgan qadriyatlarni targ'ib qilishga ozida ishonch topa oldi. Tagor siyosatchi emas edi. Gandi uni har qanday adolatsizlikka qarshi ovozi doimo baland ko'tarilgan xalqining vijdoni, buyuk qo'riqchisi deb atagan. U shoir sifatida hamisha xalqning tuyg'usini shod qiladi, ustoz sifatida hamisha nur olib keladi deb ta'riflagan.

Adib inson qalbining go'zal tabiatiga ishonchini yo'qotishni dahshatli gunoh deb hisoblab, insonlarga ishonchini yo'qotmaydi. Tagor butun umri davomida inson g'alabasini, tabiat g'alabasini, ishq g'alabasini, borliq g'alabasini kuylaydi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Boynazarov F. Jahon adabiyoti. – T: Musiq, 2006.
2. Normatova Sh. Jahon adabiyoti. – T: O'qituvchi, 2008.
3. Борисов Б. В мире книг. «Он был более чем поэт...». К 125-летию со дня рождения Рабиндраната Тагора. М., 1986.
4. Бросалина Е. О гуманизме драматургии Рабиндраната Тагора. – «Ученые записки ЛГУ», Л., 1962, № 306, вып. 16.
5. Quronov D va b. Adabiyotshunoslik lug'ati. – T: Akademnashr, 2010.
6. Тагор Р. Новые рассказы. Пер. с англ. С.А. Андрианова. Пг. – М., 1923.
7. Ивбулие В. Я. Литературно-художественное творчество Рабиндраната Тагора. Рига, 1981
8. Siddiqov A., Qosimov A. Jahon adabiyoti. Farg'ona, 2015.
7. Hamdamov U, Qosimov A. Jahon adabiyoti. –T: Barkamol fayz Mediya“, 2017.
8. Данильчук А.П. Рабиндранат Тагор. Критико-биографический очерк. М. 1961.
9. Hoshimov I, Rabindranat Tagor (hayot va ijodiy yo'li), T, 1961
10. Товстых И. Бенгальская литература. М., 1965